

Opgave Watersysteem

Portefeuillehouder(s):	Gerben de Boer, Cees Pieter van Burgsteden, Monique Plantinga, Remco van Maurik
Organisatie:	Opgave Watersystemen

Waar zijn we van

Het watersysteem zorgt voor een juiste kwantitatieve verdeling van water. Het areaal bestaat uit de friese boezem en uit geautomatiseerde kunstwerken, stuwen en inlaten die we inzetten. De hoofd- en schouwwatergangen zorgen voor een fijnmazig watersysteem waarmee we landbouw, natuur en de mienskip in Fryslân en het Westerkwartier van Groningen bedienen.

Goed waterbeheer van de boezem staat in directe relatie met de zogenaamde deelsystemen van ons watersysteem. De deelsystemen onderscheiden zich in zandgebieden, veengebieden en kleigebieden met allemaal hun specifieke eigenschappen, geschiedenis en opgaven voor het waterbeheer. We gaan door met de uitwerking van maatregelen in de diverse gebieden.

Om watertekort op te vangen en wateroverlast te voorkomen maken we gebruik van de werking van de Friese boezem. Dit uniek watersysteem omvat een aaneengesloten stelsel van meren en kanalen. Via de boezem voeren we water vanuit de beken en polders af naar het Lauwersmeer, de Waddenzee en het IJsselmeer. Watertekorten vullen we aan vanuit het IJsselmeer en we verdelen dit in ons beheergebied door het handhaven van een goed oppervlaktewaterpeil in de peilvakken.

Naast het reguleren van water, beschermen en verbeteren we ook het oppervlaktewater. Ongeveer de helft van het oppervlakte aan water in ons gebied is aangewezen als KRW-waterlichaam. Hiervoor gelden specifieke doelen voor de waterkwaliteit.

Samen met andere overheden, landbouw, natuur en de mienskip maken we plannen voor inrichten van bergingsgebieden voor water. Ook laten we zien dat we als waterautoriteit sturend willen en kunnen zijn voor de ruimtelijke inrichting van Fryslân.

Sustainable development goals

Deze opgave draagt bij aan de volgende sustainable developments goals (SDG's):

Zie voor meer informatie de paragraaf "Duurzaamheid en SDG's".

Prestatie indicatoren

Om inzicht te verlenen in onze reguliere bedrijfsvoering hebben we onderstaand onderwerpen genoemd met de aandachtspunten die we hieraan geven. Nadere omschrijving is terug te vinden onder hoofdstuk Vervullen van de maatschappelijke functie.

	Aandachtspunten	Meetwaarde 2025
Aanleg, Verbetering en onderhoud watersystemen	<p>Vervangen en reviseren assets</p> <p>Zomer- en herfstonderhoud uitvoeren aan hoofdwatervaten</p> <p>Regulier onderhoud uitvoeren aan hoofd- en secundaire wateren</p> <p>Vervangen dammen en duikers</p> <p>Sifons vervangen</p> <p>Maaibeleid</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 8 gemalen vervangen • 1 gemaal opheffen (koppeling met ander gemaal) • 4 gemalen reviseren • 4 stuwen reviseren <p>Uitgevoerd onderhoud volgens beheer en onderhoudsplan</p>

	Bestrijden exotische waterplanten	Volgens overeenkomsten "stedelijk water" Volgens jaarplan en met piepsysteem Volgens programma Sifons Rekening houdend met de biodiversiteit Geen of nauwelijks meldingen van grote overlast of schade
Beheer hoeveelheid water	Uitvoeren preventieve werkorders Stuwen en inlaten vervangen of reviseren Peilbeheer	> 1000 orders 200 stuwen en inlaten
Baggeren	Hoofdwateren Grote vaarten Kwaliteit baggeren	in 3 rayons wordt het baggerprogramma uitgevoerd twee grote vaarten zijn gebaggerd
Monitoring	Waterkwantiteit (excl. meetpunten bij gemalen en beweegbare stuwen) Waterkwaliteit	Conform plan Conform plan
Handhaving en Toezicht	we houden toezicht op en handhaven de Waterschapsverordening en de Omgevingswet (milieu) we houden toezicht op en handhaven de Waterschapsverordening (voorheen keur)	wordt de hercontrole binnen de afgesproken tijdsbestek uitgevoerd wordt de handhavingsbrief binnen de daarvoor gestelde tijd verstuurd.
Vergunning	Directe lozingen	Vergunningverlening handelt dit jaar naar verwachting 1.400 aanvragen af
Eigen plannen	Compensatie schade door bodemdaling	verwacht wordt dat € 125.000,- aan compensatie kan worden geclaimd

Trends en ontwikkelingen

Het streven naar een robuust watersysteem is de grootste leidraad. De gids die daarvoor is ontwikkeld staat beschreven in de blauwe omgevingsvisie (BOvi). Dit richt zich met name op het doel "voldoende" in de range van veilig voldoende en schoon. De focus komt daarvoor meer te liggen op de verschillende grondsoorten in relatie tot het watersysteem (klei, veen en zand) en ook op onderdelen Wadden, Boezem en Bebouwd Gebied. Deze focus is nodig, omdat maatregelen kunnen verschillen om te komen tot het robuust watersysteem.

Daarnaast streven we naar schoon en emissieloos werken door zowel onze eigen organisatie als onze samenwerkingspartners. Dit streven staat op gespannen voet met het tijdig kunnen realiseren van onze uitvoeringsplannen. Elektrisch materieel is nog niet altijd voldoende voor handen, danwel beschikt over voldoende capaciteit. We lopen hierbij het risico dat onze plannen later worden opgeleverd dan gepland.

Reguleren van watertekort en wateroverlast

Wat willen we bereiken?

Bergen en doorstroom

In droge periodes meer water vasthouden en bergen en overlast zoveel mogelijk voorkomen bij wateroverlast door goede doorstroming van water. Inzet op het bestrijden van exoten in het water.

Wat gaan we daar voor doen?

Op Klei

We verbreden de watergangen en passen dammen, duikers en andere assets in de watergangen aan.

In bebouwd gebied

We stellen beleidsregels op om watergangen te onderhouden en werken die met gemeenten uit in de legger en het beheerregister. We stellen voor alle gemeenten een beheer en onderhoudsplan op om afspraken te maken over de werkwijze en de te nemen maatregelen.

We adviseren gemeenten bij het oplossen van knelpunten in het stedelijk waterbeheer.

Wat willen we bereiken?

Meer berging van water

Om overlast en/of economische schade te voorkomen, is het nodig om meer water op te vangen en op te slaan in het boezemsysteem en de deelsystemen. Daarbij leren we van de evaluatie Hoog water evaluatie 2023/2024. Dit is onderdeel van de implementatie en daarmee uitwerking van de blauwe omgevingsvisie. (kantje boord peil, maalstops, berging met behulp van landbouw en natuur).

Wat gaan we daar voor doen?

In de boezem

In afwachting van de nieuwe maatregelen uit het boezemplan, starten we in ieder geval met het project waterberging in natuurgebied Himpensmar. Dat levert 82 hectare/1,5 miljoen kuub waterberging op. Het totaal gerealiseerde waterberging in natuurgebieden komt daarmee op 316 ha/2,85 mln m³ (Gouden Boaium 150 ha/1 mln m³, Bouwepet 84 ha/0,35 mln m³). We benutten daar waar het kan kansen om de boezem uit te breiden.

Op klei

Door verbreding van watergangen en het verflauwen van sloottaluds en door waterberging op de lage delen in te richten en door het accepteren van wateroverlast in de laagstgelegen delen van het gebied.

Op zand

Binnen de lopende gebiedsprocessen nemen we maatregelen op het vlak van "vasthouden, bergen, en vertraagd afvoeren", op zodanige wijze dat hierdoor de piekafvoer van het gebied met minimaal 40% afneemt

Buiten deze gebiedsprocessen stimuleren we waterconserveringsmaatregelen door hiervoor subsidiepakketten beschikbaar te stellen.

Op veen

Behouden van veengrond en moerige grond en herstellen/versterken van de potentiaaldruk onder dikke veenpakketten. Voor de langere termijn-ontwikkeling wordt in samenspraak met het gebied op weg naar 2030 ontwerpend onderzoek gestart gericht op het langere termijn perspectief voor de diepe veenpolders. Daarvoor hebben we samen met de provincie het veenweideprogramma opgesteld.

In bebouwd gebied

Samen met gemeenten het watersysteem in bebouwd gebied optimaliseren en goed onderhouden. Samenwerkingsafspraken maken bij keuzes in de ruimtelijke ordening. Bij ontwikkelingen van stedelijke gebieden samen met gemeenten afspraken maken over de gebiedsplannen en gevolgen ervan.

Wat willen we bereiken?

Vergroten regionale zoetwatervoorraad

Door de regionale zoetwatervoorraad te vergroten zijn we minder afhankelijk van het IJsselmeer en zorgen we voor een betere uitgangspositie van de grondwaterstand in het voorjaar. Dit draagt bij aan een toekomstbestendige zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening op de langere termijn.

Wat gaan we daar voor doen?

Op zeeklei

Door per polder de waterpeilen te verhogen wordt de toename van zoute kwel door zeespiegelstijging beperkt.

Door deze maatregel wordt het bergend vermogen in het watersysteem kleiner en gaan we dit compenseren door watergangen te verbreden en of het talud te verflauwen.

We stimuleren de landbouw om de zoetwaterlenzen in de percelen te vergroten, door bijvoorbeeld aangepaste drainage.

Daarmee gaan we verzilting tegen en neemt de hoeveelheid water, die we nodig hebben voor doorspoeling, niet toe.

In de Greidhoeke (Klei)

In het samenwerkingsverband regiodeal Noord-West werken we maatregelen uit die positief bijdragen aan de zoetwater voorraad in dit gebied.

Op de wadden

Voor de Waddeneilanden is het belangrijk om te zorgen voor een goed evenwicht tussen gebruik en aanvulling van het grondwater, zodat de zoetwaterbel onder de duinen behouden blijft.

We werken samen met provincie en gemeenten aan een gezamenlijke aanvraag voor subsidie uit het Deltafonds. Deze kan worden ingezet voor maatregelen om water vast te houden en zuinig watergebruik te stimuleren, maar ook voor adaptatiemaatregelen bij wateroverlast.

In de verschillende gebiedsprocessen en projecten op de Waddeneilanden brengen we onze expertise in. Dat doen we ook voor de integrale waterplannen die de provincie voor elk Waddeneiland opstelt.

Deltaprogramma Zoetwater; gezamenlijke aanvraag voor de eilanden (samen met provincie en Wetterskip Fryslân/gemeenten)

plan van aanpak/strategie naar aanleiding van de wateroverlast in de herfst/winter van 2023/2024.

Schiermonnikoog:

- dijk- en duinversterking
- provinciaal integraal waterplan

WF-inzet IWP: hydrologische kennis delen; kansen in relatie tot eigen opgaven verkennen
inzet op behouden van zoetwater tbv zoetwaterbel en klimaatadaptatie

Ameland: gebiedsproces toekomstbestendige landbouw

- WF-inzet: meekijken, meedenken en adviseren; aanhaken bij proces
- inzet op behouden van zoetwater ten behoeve van zoetwaterbel en klimaatadaptatie
- integraal waterplan

Terschelling:

- inzet van kennis en informatie in klimaatdialogen
- vervolg op project Toekomstbestendige polder Terschelling (samenwerking Deltares/VHL/gemeente Terschelling/SBB)
- Project Waterpracht Terschelling (samen met SBB)
- integraal waterplan

Vlieland:

- integraal waterplan
- pilot watersysteem
- plan van aanpak wateroverlast Vlieland

Op zand

Op de zandgronden zetten we in op water langer vasthouden en voeren we minder snel af. De beekdalen zijn hierin cruciaal. We streven naar een robuust grondwatersysteem. Het vasthouden van water doen we op de hoger gelegen zandgronden waarin het water kan infiltreren, om kwel in lage delen te herstellen.

- Binnen de lopende gebiedsprocessen nemen we maatregelen om water vast te houden (zoals verondiepen van sloten, opzetten van peilen en vertragen van de afvoer)
- Buiten deze gebiedsprocessen:
  - Stimuleren we waterconserveringsmaatregelen door hiervoor subsidiepakketten beschikbaar te stellen
  - Maken we nieuw beleid voor grondwateronttrekkingen om te zorgen voor een goede balans in de grondwatervoorraad

In veen

De veenbodems in Fryslân vormen de spons (watervoorraad) en de deksel op het grondwatersysteem (zoetwatervoorraad). Daardoor geen peilverlaging en peilindexatie in de gebieden met Klei-op-veen, het dun veen buiten de diepe veenpolders en in het dikke veen.

Opstellen beregeningsregeling grondwater

In het kader van duurzaam beheer zoetwater stellen we nieuw beleid voor grondwateronttrekkingen op. De droge zomers in de afgelopen jaren hebben laten zien dat dit beleid actualisatie nodig heeft die gericht is op behoud van een voldoende grondwatervoorraad voor landbouw en natuur. Daarbij kijken we naar een goede verdeling van water in landbouwgebieden en bescherming van kwetsbare natuur. De uitgangspunten zoals benoemd in de Blauwe Omgevingsvisie worden hierin meegenomen. Het nieuwe beleid leggen we voor aan het algemeen bestuur.

Wat willen we bereiken?

Peilbesluiten

We leggen voor een deel van het beheergebied peilbesluiten vast. De vrij afstromende gebieden zonder wateraanvoer maken daar geen deel meer van uit. Het gaat om verschillende typen peilbesluiten:

- revisiepeilbesluiten naar aanleiding van de vastgestelde watergebiedsplannen. Het gaat dan om vastlegging van de werkelijke veldpeilen, een "foto" van de actuele peilsituatie. Tijdelijke peilafwijkingen die vergund zijn in het kader van bijvoorbeeld weidevogels of HAKLAM-pilots leggen we niet vast in een revisiepeilbesluit
- partiële herzieningen van peilbesluiten. Dit zijn peilbesluiten naar aanleiding van bijvoorbeeld peilaanvragen door inwoners, naar aanleiding van gebiedsprocessen, of ambtelijke peilwijzigingen naar aanleiding van een project van het waterschap (bijvoorbeeld het samenvoegen van peilvakken).

Wat gaan we daar voor doen?

Actualiseren nota peilbeheer

De Nota Peilbeleid is in 2023 vastgesteld door het algemeen bestuur. We updaten de Nota Peilbeleid wanneer er concrete beleidsuitwerkingen zijn die van invloed zijn op het peilbeleid. Het streven is om deze wijzigingen vast te laten stellen door het algemeen bestuur, middels het bestuursvoorstel dat nodig is om de concrete beleidsuitwerking vast te stellen. Zo voorkomen we dat het bestuur twee keer moet besluiten over eenzelfde beleidsuitgangspunt.

Mocht er bijvoorbeeld een uitwerking komen van het peilbeleid voor het veenweidegebied, dan moet één van de beslispunten in het bestuursvoorstel zijn dat de Nota Peilbeleid wordt aangepast. De voorgestelde aanpassingen kunnen als bijlage worden toegevoegd aan het bestuursvoorstel.

Opstellen revisiepeilbesluiten

De verwachting is dat we in de eerste helft van 2025 drie revisiepeilbesluiten kunnen laten vaststellen door het AB: Greidhoeke, Noordelijk Westergo en Súdwesthoeke-Fryske Marren. Deze drie peilbesluiten hebben betrekking op ca. 90.000 ha van ons beheergebied, waarvoor we na vaststelling het werkelijke peil hebben vastgesteld.

Voor de drie revisiepeilbesluiten Linde, Tusken Ie en Swemmer en Âlde Feanen is de verwachting dat we deze in de loop van 2025 in het bestuurlijke proces tot vaststelling kunnen inbrengen. Het is onder meer afhankelijk van ingediende zienswijzen of vaststelling door het AB mogelijk is in 2025. De watergebiedsplannen waar deze revisiepeilbesluiten over gaan hebben in totaal betrekking op een gebied van ca. 53.000 ha. Omdat een deel vrij afstromend zonder aanvoer is, hebben de vast te stellen peilbesluiten betrekking op een kleinere oppervlakte.

Er resteren dan nog drie revisiepeilbesluiten (Koningsdiep-Oost, een deel van Koningsdiep-West en Zuidelijke Veenpolders, met een oppervlakte van ca. 49.000) die in de komende jaren moeten worden opgesteld en vastgesteld. Na afronding hiervan hebben we (voor de gebieden waar sprake is van een peilbesluitplicht) gebiedsdekkend de werkelijke waterpeilen vastgesteld.

De meeste partiële herzieningen worden, in lijn met het delegatie- en mandaatbesluit, vastgesteld door het dagelijks bestuur. Het aantal is afhankelijk van het aantal initiatieven van derden en van Wetterskip Fryslân en ligt naar verwachting rond de 15. In het delegatie- en mandaatbesluit is bepaald dat het algemeen bestuur via bestaande rapportages wordt geïnformeerd over de manier waarop de bevoegdheid tot vaststellen van peilbesluiten door het dagelijks bestuur is aangewend. Hiervoor gebruiken we de Voortgangsrapportage.

Wat willen we bereiken?

Actieve kunstwerken

We werken doorlopend aan het programma actieve kunstwerken. Doel is om het bestaande areaal actieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden. Dit doen we volgens een vaste werkwijze. Daarbij houden we rekening met beschikbare budgetten en (personele) capaciteiten. We vervangen en reviseren assets in ons hele beheer gebied maar er is de komende jaren speciale aandacht voor de Greidhoeke.

De Greidhoeke ligt grofweg tussen de steden Leeuwarden, Franeker, Bolsward en Sneek. In het gebied staan 191 gemalen. De gemalen komen voor een groot gedeelte uit de jaren '80 en '90. We hebben gekozen voor een programmatische aanpak waarbij in 2030 alle (geautomatiseerde) assets in de Greidhoeke zijn onderzocht en waar nodig gereviseerd of vernieuwd.

In de projectfase passen we de methodiek van duurzaam grond- weg- en waterbouw toe. Zo maken we duurzaamheid tot een integraal onderdeel in het ontwerp. Daarnaast werken we binnen assetmanagement aan standaardisatie waarbij we duurzaamheid, kosten en levensduur tegen elkaar afwegen.

Wat gaan we daar voor doen?

Gemalen reviseren, vervangen en/of amoveren

We gaan in het ons hele beheersgebied een aantal gemalen reviseren, vervangen en/of slopen op basis van afwegingen die opgesteld zijn in beleid en assetmanagement:

- 8 gemalen vervangen
- 1 gemaal opheffen (koppeling met ander gemaal)
- 4 gemalen reviseren
- 4 stuwen reviseren

Wat willen we bereiken?

Peilbeheer

In ons beheergebied zijn circa 8.000 peilgebieden. Deze peilgebieden zijn vastgesteld en vastgelegd in de peilbesluitenkaart. Bij iedere asset geldt het peil uit het geldende peilbesluit. Aan de hand van de peilschalen en software voor het bedienen van assets wordt gecontroleerd of het juiste peil is ingesteld. Tijdens periodes van droogte kijken we waar nodig en waar mogelijk af van de peilbesluiten. De beheermaatregel (dreigend) watertekort geeft ons de ruimte om de peilen tijdelijk te verhogen. Tijdens periodes van verwachte wateroverlast anticiperen we juist door de peilen tijdig te verlagen om extra berging te creëren, en eventueel de berging in te zetten door de peilen te verhogen in de deelsystemen om (te) hoge boezemstanden te voorkomen.

Wat gaan we daar voor doen?

Controle op "goed peilbeheer"

Om te bepalen of het peilbeheer goed wordt uitgevoerd, sturen we op twee indicatoren:

- Controle van de peilen op basis van de peilbesluiten kaart, doormiddel van uitlezen van het telemetrie systeem en het aflezen en controleren van vaste punten en peilschalen in het beheersgebied.
- Het aantal meldingen van inwoners die klachten hebben over het (afwijkend van peilbesluit) gehanteerde peil.

Beschermen en verbeteren van het oppervlaktewater

Wat willen we bereiken?

Schoon oppervlaktewater voor mens, plant en dier

Schoon water is van groot belang. Voor de bescherming van de volksgezondheid, de kwaliteit van de leefomgeving, landbouw, recreatie, natuur en economie. Voor waterkwaliteit pakken we de verontreiniging van het oppervlaktewater aan en versterken we de ecologie en biodiversiteit in en om het water.

De waterkwaliteit gaat vooruit. Het water wordt steeds schoner en de biodiversiteit neemt toe. Dat komt mede door de uitvoering van de KRW-maatregelen (Kaderrichtlijn Water) en het steeds verder verbeteren van de zuiveringsrendementen op onze zuiveringen. De waterkwaliteit staat ook onder druk. Van sommige vormen van vervuiling worden we nu pas echt bewust, ook doordat we steeds beter kunnen meten. De klimaatverandering en toenemende bevolkingsdruk hebben gevolgen voor de waterkwaliteit. Voor waterkwaliteit is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de vertaling daarvan in nationale wetten van groot belang. Het doel is het realiseren en behouden van een chemisch schoon en ecologisch gezond oppervlaktewater en grondwater. De EU-lidstaten moeten deze 'goede toestand' uiterlijk in 2027 realiseren (maar de KRW houdt daarna niet op). Schoon water is een kerntaak van het Wetterskip. Voor en na 2027 zal het werken aan schoon water een belangrijke en intensieve taak blijven.

Voor de komende periode richten we ons op het behalen van de KRW-doelstellingen: uitvoering geven aan de geprogrammeerde aanpak voor de Kaderrichtlijn Water en een herijking van deze maatregelen in een tussentijdse evaluatie van de KRW (december 2024). Dit maatregelenpakket richt zich enerzijds op het natuurvriendelijk inrichten en beheren van watersystemen, en anderzijds op het beperken van de emissies van nutriënten en chemische stoffen naar het watersysteem (waterketen, landbouw, industrie, etc.).

Ongeveer de helft van het water in ons beheergebied behoort niet tot de KRW-waterlichamen ('niet KRW-wateren'). Met de provincie hebben we afgesproken om ons bij de bescherming van deze wateren te richten op drie categorieën, wateren in landelijk gebied, wateren in natuurgebied, wateren in bebouwd gebied. Elk van deze categorieën heeft een eigen aanpak. Daarmee gaan we de komende jaren samen met de provincie verder.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen aanvullend maatregelenpakket

In december 2024 wordt de tussentijdse evaluatie KRW aangeboden aan het algemeen bestuur en wordt hier een besluit over genomen. Dat is inclusief een herijking van het maatregelenpakket naar de maatregelen die nodig zijn om de KRW-doelen te behalen. De maatregelen waar we dan toe besluiten worden in de jaren 2025 tot en met 2027 in uitvoering gebracht, samen met de al eerder voorgenomen maatregelen voor de KRW. De financiering van deze maatregelen is nog géén onderdeel van de begroting van 2025, maar wordt, zo nodig, in een later stadium in de vorm van een begrotingswijziging voorgelegd. Dit omdat de kostenramingen op het moment van schrijven van deze begroting nog niet geheel gereed zijn.

Geprogrammeerde maatregelen voor de KRW uitvoeren

In 2025 werken we verder aan de uitvoering van de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water conform de programmatische aanpak. Uiterlijk in 2027 zijn maatregelen vanuit de huidige KRW-tranche uitgevoerd. Onderdeel daarvan zijn:

- het natuurvriendelijk inrichten en beheren van watersystemen
- uitvoering geven aan het deltaplan agrarisch waterbeheer. In 2025 werken we de gebiedsgerichte aanpak verder uit. Ondertussen werken we verder met de bestaande afspraken onder het ANLb (groenblauwe diensten) en de bestaande projecten onder de Delta-aanpak Agrarisch waterbeheer (DAW)
- bronaanpak: we werken aan de aanpak van verontreinigingen aan de bron. We zetten bijvoorbeeld in op een PFAS-verbod, werken samen met de gemeenten aan een vermindering van de emissies uit rioolwateroverstorten en anticiperen op de vuilwaterverzegelingsplicht voor recreatievaart
- we werken aan de versterking van het VTH-stelsel, onder andere in het nieuwe beleid- en uitvoeringsplan VTH. We zetten in op lobby richting rijk en bedrijfsleven om minder emissie van stoffen naar de waterketen en het oppervlaktewater plaats te laten vinden
- we nemen maatregelen om onze nutriëntenemissies vanuit de lozingen van onze rwzi's op het oppervlaktewater te verkleinen. In 2025 gaan we daarmee verder mee aan de slag.

Toezicht lozingen recreatievaart

Het verbod om toiletwater te mogen lozen door de recreatievaart wordt op zijn vroegst per 1 januari 2026 handhaafbaar door het instellen een verzegelingsplicht van lozingspunten aan boord. Er wordt gewerkt aan een plan van aanpak.

Toezicht KRW-wateren

Er zijn honderden kilometers natuurvriendelijke oevers aangelegd, watergangen verbreed en wordt er werk gemaakt van goed ecologisch beheer van waterlopen. Deze maatregelen hebben een positief effect op de waterkwaliteit. Het op de juiste manier beheren en onderhouden van deze assets is erg belangrijk. Dit vergt onder andere werkwijzen van ons als waterschap, aannemers en grondeigenaren.

We gaan dit toezicht specifiek organiseren en borgen in onze werkprocessen. Dit om te voorkomen dat investeringen hun waarde verliezen. Er is toezicht nodig op en afstemming met de betrokken partijen. Op termijn kan dit wellicht afgeschaald, als zichtbaar is dat de nieuwe manier van werken goed is ingesleten. De assets zijn verspreid in het hele beheersgebied, het benodigde toezicht wordt verdeeld over meerdere functionarissen.

Beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit van niet KRW-wateren

Ongeveer de helft van het water in ons beheergebied behoort niet tot de KRW-waterlichamen ('niet KRW-wateren'). Met de provincie hebben we afgesproken om ons bij de bescherming van deze wateren te richten op drie categorieën:

- wateren in landelijk gebied
- wateren in natuurgebied
- wateren in bebouwd gebied.

Elk van deze categorieën heeft een eigen aanpak. Daarmee gaan we de komende jaren samen met de provincie aan de slag. De methodiek voor het beschermen en verbeteren van wateren in de bebouwde omgeving wordt, gemeente voor gemeente, gezamenlijk verder toegepast. We koppelen het bepalen van doelen aan het opstellen van zogenoemde beheer- en onderhoudsplannen binnen het programma stedelijk water. Hierin leggen we ook de afspraken over waterkwantiteitsbeheer vast. Voor het beschermen en verbeteren van wateren in natuurgebied starten we met de provincie in 2025 met het toepassen van de methodiek en het vaststellen van doelen en maatregelen. Het beschermen van de waterkwaliteit in landelijk gebied en het voorkomen van afwenteling naar KRW-waterlichamen wordt gerealiseerd door landelijk en provinciaal landbouwbeleid en beleid en regelgeving voor lozingen en activiteiten. Daarnaast heeft Wetterskip Fryslân de ambitie om alle hoofdwatgangen zo natuurvriendelijk mogelijk te onderhouden (integraal waterbeheer) en ook derden hierin te stimuleren.

Opstellen KRW-nota 2028 - 2033

Na 2027 is het werk voor waterkwaliteit nog niet klaar. De Kaderrichtlijn Water vraagt ons ook om na 2027 een KRW-nota op te stellen, waarin maatregelen zijn opgenomen om het watersysteem duurzaam te beschermen en te anticiperen op de effecten van bijvoorbeeld klimaatverandering, de toenemende druk op de ruimte en exoten. Ook worden er nieuwe stoffen toegevoegd en genormeerd onder de richtlijn. Daarom werken we in de periode tot en met 2027 aan een nieuwe KRW-beslisnota voor de planperiode 2028-2033.

Wat willen we bereiken?

Zwemwater

Wij monitoren jaarlijks de waterkwaliteit van zwemwateren. We stellen verbeterplannen ('zwemwaterprofielen') op voor zwemwateren die nog geen 'goed' of 'uitstekend' scoren. Samen met onze partners nemen we maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren. Het kan hierbij om praktische maatregelen gaan, maar ook om afspraken over communicatie, regelgeving, handhaving, taakverdeling en samenwerking. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen ligt bij de betrokken partijen zoals gemeenten, exploitanten en de provincie Fryslân. In sommige gevallen is er meer onderzoek naar de oorzaken van verontreinigingen nodig. Hierover maken we afspraken met de betrokken partijen.

Wat gaan we daar voor doen?

Actualiseren van ongeveer vijf zwemwaterprofielen

Afhankelijk van de meetresultaten zwemwaterkwaliteit actualiseren we in 2025 circa vijf zwemwaterprofielen.

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit

Aandacht voor biodiversiteit is onderdeel van en gekoppeld aan ons reguliere werk en draagt bij aan schoon en voldoende water in het watersysteem. Een bedreiging voor de biodiversiteit in ons watersysteem zijn de invasieve exotische waterplanten. Door hun snelle vermeerdering maken ze schade en geven ze overlast. We willen toe naar een beheersbaar niveau waarin we geen overlast en minimale schade ondervinden.

Uiteindelijk willen we invasieve exoten elimineren. Hiervoor hebben we commitment en samenwerking nodig van andere grondeigenaren.

Wat gaan we daar voor doen?

Bestrijding exotische waterplanten

We bestrijden de exotische waterplanten zoals de grote waternavel, waterteunisbloem en watercrassula. Deze planten vormen een bedreiging voor de wateraanvoer en waterafvoer in ons beheergebied. Naast de dreiging voor de waterkwantiteit hebben zij een verstikkende werking op gewenste waterplanten zoals bijvoorbeeld op de beschermde soort krabbenscheer. We gaan verder met het aanvalsplan terugdringen, beheersbaar maken en houden. En daar waar het kan zo veel als mogelijk elimineren van de exotische waterplanten. We zetten in op meer samenwerking met andere landeigenaren om de problematiek aan te pakken.

Vervullen van de maatschappelijke functie

Wat willen we bereiken?

Het op orde houden, eventueel samen met partners in gebieden, van het watersysteem

We voeren specifieke taken uit voor het waterbeheer vanuit onze rol als functioneel bestuur. Hierdoor kunnen we een eigen bijdrage leveren aan de maatschappij en deze volgens eigen beleidslijnen uitvoeren. Voor algemene zaken binnen ons gebied zullen we samenwerking moeten zoeken met onze (overheids)partners.

Wat gaan we daar voor doen?

Aanleg, verbetering en onderhoud watersysteem

1. We werken doorlopend aan het programma actieve kunstwerken. Doel is om het bestaande areaal actieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden. Dit doen we volgens een vaste werkwijze. Daarbij houden we rekening met beschikbare budgetten en (personele) capaciteiten. Ook voeren we het programma waterlopen in bebouwd en landelijk gebied uit.
2. Wij voeren het herfstonderhoud uit aan circa 6.000 km hoofdwaters in landelijk gebied overeenkomstig het beheer- en onderhoudsplan en waar nodig voeren wij zomer- en winteronderhoud uit. Daarnaast wordt het reguliere onderhoud aan hoofd- en secundaire wateren in bebouwd gebied uitgevoerd overeenkomstig de overeenkomsten overdracht stedelijk water. Wij vervangen in 2025 dammen en duikers volgens het jaarplan. De renovatie/vervanging van sifons vindt plaats conform de (nog op te stellen) programmatische aanpak. Doel is om het bestaande areaal waterlopen en passieve kunstwerken in een goede staat te krijgen en te houden.
3. We zorgen voor goede uitvoering van het maaibeeld bij gemalen en kunstwerken. Dit maaibeeld draagt bij aan de flora. Op een armere/meer verschrompelde bodem (vegetatie dat volledig wordt gemaaid en het maaisel wordt gehooïd) krijgen grassen minder de overhand en nemen bloemplanten toe.
4. We bestrijden exotische waterplanten zoals de grote waternavel, waterteunisbloem en watercrassula. Deze planten vormen een bedreiging voor wateraanvoer en -afvoer. Daarnaast hebben ze een verstikkende werking op gewenste waterplanten zoals bijvoorbeeld de beschermde soort krabbescheer.
5. We doen periodiek inspecties van peil regulerende kunstwerken om de onderhoudsstaat, levensduur en de risico's inzichtelijk te hebben.

Beheer hoeveelheid water

In ons beheergebied zijn circa 8.000 peilgebieden. Deze peilgebieden zijn vastgesteld en vastgelegd in de peilbesluitenkaart. Bij iedere asset geldt het peil uit het geldende peilbesluit. Aan de hand van de peilschalen en software voor het bedienen van assets wordt gecontroleerd of het juiste peil is ingesteld. Tijdens periodes van droogte kijken we waar nodig en waar mogelijk af van de peilbesluiten. De beheermaatregel (dreigend) watertekort geeft ons de ruimte om de peilen tijdelijk te verhogen. Tijdens periodes van verwachte wateroverlast anticiperen we juist door de peilen tijdig te verlagen om extra berging te creëren of door peilen te verhogen in de deelsystemen (water vasthouden) om de boezem te kunnen ontlasten.

Ook zorgen we voor het juiste onderhoud van onze assets, zodat zij de prestaties zo lang mogelijk kunnen blijven leveren tegen gewenste kosten.

Baggeren van watergangen

1. We baggeren 250 a 300 kilometer hoofdwater
2. We baggeren in 2025 (met een mogelijke uitloop naar 2026) de volgende grote vaarten: Aalsumervaart, Verbindingskanaal Drachten, Biltwei Rottevalle, De Muzel Irnsum en Rottevalle zuid.
3. We baggeren 3 vaarten om de waterkwaliteit te verbeteren: Noordworldervaart, Valomstervaart en de Tjabbekamp. De totale lengte bedraagt 6 kilometer.

Monitoring

De ontwikkeling van de waterkwaliteit volgen we via ons monitoringsnetwerk met 233 meetpunten. Een specifieke jaarlijkse monitoring voeren we uit op de waterkwaliteit van zwemwateren. We hebben als waterschap een groot belang bij stuurinformatie op het gebied van waterkwaliteit en waterkwantiteit. Meten is weten. We willen sturen op feiten in plaats van op aannames. Daarin zijn wij transparant. We vinden het belangrijk dat gegevens breed beschikbaar zijn. Recente ontwikkelingen rond waterkwaliteit hebben al geleid tot uitbreiding van het aantal metingen, zoals rondom Actieprogramma Nitraatrichtlijn, maar ook n.a.v. de PFAS-problematiek. Vanuit onze hoofdtaak 'schoon water' is het van groot belang om goed beeld te hebben van waterkwaliteitsbedreigende stoffen zodat we op basis van feiten kunnen handelen. Denk bijvoorbeeld aan microplastics, medicijnen en gewasbeschermingsmiddelen. De monitoringstechnologie biedt ons daartoe steeds meer instrumentarium. Ook voor waterkwantiteit is het belangrijk om te kunnen beschikken over up to date monitoringsdata, als stuurinformatie bijvoorbeeld inzake droogte en wateroverlast. Om aan onze behoefte aan stuurinformatie te kunnen voorzien en om technologisch bij te blijven, hebben we meer hydrologische en ecologische expertise nodig evenals monitoringsinstrumenten. Hiertoe stellen wij een uitvoeringsplan op. Bij het opstellen van een uitvoeringsplan zullen we ook aandacht hebben voor de ontsluiting van de monitoringsdata.

Het dossier van zeer zorgwekkende stoffen neemt aanzienlijk toe en vraagt extra inzet van monitoring, analyse, opwerken van data tot informatie en advies. Daarnaast komt in de tussenevaluatie van KRW (Wetterskip Fryslân en landelijk) eens te meer naar voren dat het knelpunt met betrekking tot nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen nog steeds niet opgelost is. Sterker nog, binnen veel KRW-waterlichamen zien we de afgelopen jaren weer een stijging van de nutriëntenconcentraties. Deze knelpunten voor de KRW geven aan dat meer inzet op monitoring, analyse, opwerken van data naar informatie en advies nodig is, teneinde effectieve sturing op doelrealisatie te kunnen doen. De inzet op bovenwettelijke maatregelen om emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater tegen te gaan, onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), is in de doorrekeningen van de derde planperiode KRW als een kansrijke maatregel gebleken (PBL, 2021). Een sterke inzet op het DAW biedt voor Wetterskip Fryslân een mogelijkheid om op termijn te kunnen voldoen aan de doelen voor de KRW. Een effectieve en efficiënte inzet van dit programma vergt gedetailleerde kennis (hydrologisch, waterkwaliteit en ecologie) van het watersysteem en capaciteit met betrekking tot sturing op de uitvoering. Genoemde ontwikkelingen vragen daarom de brede werking van onze watersystemen te kennen en daarmee de huidige toestand (goed of slecht) te kunnen verklaren.

Vergunningverlening, Handhaving en Toezicht

We maken vol gebruik van de instrumenten die we op het gebied van toezicht en handhaving tot onze beschikking hebben. We voeren het beleid voor vergunning-, toezichts- en handhaving uit zoals we in 2024 hebben opgesteld. Zo beschermen we de belangen die we hebben en de rol die we hebben vanuit onder meer de:

- Omgevingswet
- de Waterschapsverordening (milieu)
- directe lozingen.

Eigen plannen

Bodemdaling door delfstoffenwinning: we gebruiken de mogelijkheden die er zijn om onze bezwaren tegen delfstofwinning kenbaar te maken. Wanneer door de minister toch een winningsvergunning wordt afgegeven dan brengen we de door het waterschap geleden of te lijden schade in beeld voor compensatie door de delfstofwinners.

- We verzetten ons tegen uitbreiding van gaswinning met de beschikbare wettelijke middelen
- We claimen en herstellen alle schade door bodemdaling, die ons watersysteem treft.

Wat willen we bereiken?

Gebiedsgericht werken

We maken een start met een programmering van onze eigen werken. Daarna gaan we in gesprek met de anderen om deze taken eventueel in gezamenlijkheid uit te voeren. We leggen hierover afspraken vast, ook over de inzet van procesgelden en menskracht door het waterschap. De programmering van onze eigen taken is een eerste voorwaarde waar we aan moeten gaan werken.

Daarnaast zetten we de samenwerkingsverbanden die al bestaan, natuurlijk door.

Wat gaan we daar voor doen?

Opstellen samenwerkingsovereenkomst

Aangezien we met de omgeving, Provincie, Gemeenten en/of andere stakeholders gezamenlijk maatschappelijke (waterschaps)doelen kunnen realiseren, stellen we een samenwerkingsovereenkomst met partijen waarin is vastgelegd welke doelen we wanneer willen gaan realiseren, de wijze waarop we dit doen, wie wat betaalt en hoe we omgaan met risico's.

Programmering opstellen

We stellen een programmering op per gebied en laten deze vaststellen door ons bestuur. Vervolgens gaan we hiermee naar onze partners om te kijken of we gezamenlijk de uitvoering kunnen doen. In de eerste helft van 2025 komt een integrale programmering tot stand voor de opgave Watersysteem. Deze programmering dient als vertrekpunt voor uitvoeringsprojecten- en maatregelen, voor het inzichtelijk maken van de hiervoor vereiste middelen en inzet en als handreiking in de samenwerking met gebiedspartijen.

Interne doelstelling programmering

- prioritering van projecten en maatregelen naar gebiedstype;
- vertrekpunt voor gebiedsgerichte begroting opgave Watersysteem;
- efficiëntie in uitvoering, gelet op inzet, middelen en tijd;
- afstemming gevraagde inzet op beschikbare capaciteit;

- zicht op de rol van Wetterskip Fryslân in uitvoering (sturend of volgend);
- zoeken verbinding in proces en uitvoering met intern lopende (sectorale) programma's, zoals KRW, baggeren, etc.;
- flexibiliteit in programmering zodat kansen gepakt kunnen worden als die zich voordoen.

Externe doelstelling programmering

- inzichtelijk maken van opgaven Wetterskip Fryslân richting overheidspartners en omgeving binnen gebiedsprocessen (gebiedsgericht werken);
- zoeken verbinding in uitvoering en proces met extern lopende programma's, zoals Veenweideprogramma en FPLG.

Programma Veenweide

Volgens het vastgesteld programma Veenweide werken we in kansrijke gebieden samen met partners aan plannen of maatregelen om de veenweidedoelen te realiseren. Dit betreft Aldeboarn De Deelen (ADD), Idzegea, Hegewarren en Akkrumer Goedland.

Funderingenaanpak in het veengebied

We werken mee aan een maatschappelijk, financieel en juridisch aanvaardbare oplossing voor woningen met funderingsproblemen in het veenweidegebied. Raakvlak hiermee zijn de hoogwatercircuits die houten paalfunderingen beschermen tegen droogstand. We beoordelen het functioneren van deze voorzieningen systematisch om te bepalen of we maatregelen nemen voor behoud en verbetering of voor afwaarderen. We doen dit met woningeigenaren en in samenwerking met de Friese Funderingsaanpak.

Uitvoeren pilots met hogere peilen.

We voeren pilots uit met hogere peilen in het voorjaar, samen met grondeigenaren en rayonbeheerders. In Fryslân zijn er 3 samenwerkingsverbanden opgezet die een subsidieaanvraag hebben gedaan: 19 bedrijven rondom Idzegea (zo'n 310 ha), 7 rondom Akkrum (zo'n 300 ha) en 9 bedrijven uit Aldeboarn-De Deelen, Hegewarren, de Alde Feannen en het Leechlân Grou-Warten (zo'n 320 ha). Wanneer de subsidie wordt toegekend (november 2024), gaan per 1 april 2025 op circa 1.000 hectare van het Friese veenweidegebied de waterpeilen omhoog, in ieder geval tot eind 2028. Op deze manier worden er het komende jaar al concrete stappen gezet in de uitvoering van de veenweidevisie. Het is de bedoeling dat de deelnemers na deze 4 jaar gebruik kunnen maken van de Compensatie Systematiek Veenweide.

Naast de GLB-pilots zijn er op verschillende plekken HAKLAM (Hoog Als Kan, Lager Als Moet) pilots, hierbij wordt er gebruik gemaakt van flexibele slootwaterpeilen en inzicht in grondwaterpeilbuizen. Wanneer het nodig is, kunnen de slootpeilen omlaag gezet worden. Het nadeel van deze flexibele peilen is het ontstaan van instabiele oevers. Doordat het hogere waterpeil wegvalt, brokkelen de slootkanten af. Met deze pilots is al veel ervaring opgedaan, ook het komende jaar worden er pilots op andere gebieden uitgerold en worden er praktische oplossingen gezocht voor de instabiele oevers.

Wat willen we bereiken?

Klimaatneutraal en circulair

Wetterskip Fryslân is sinds 2023 energieneutraal en wil in 2030 klimaatneutraal zijn en circulair in 2050. Dit geven we vorm door de strategie Duurzaam Opdrachtgeverschap breed te implementeren in onze beleidsontwikkeling, werk- en inkoopprocessen.

Wat gaan we daar voor doen?

Gemalen zoveel mogelijk inzetten op momenten dat er veel, vooral duurzame stroom aanwezig is

Sinds begin 2024 hebben wij een elektriciteitscontract met dynamische prijzen. Malen op momenten dat er vooral duurzame elektriciteit aanwezig is, is dan ook goedkoop malen. Het ombouwen van de procesautomatisering, zodat zo veel mogelijk op deze momenten gemalen kan worden, lijkt op de ombouw voor sturing op eb en vloed, die bij de zee-gemalen geïmplementeerd wordt. We willen eerst ervaring met deze omgebouwde gemalen opdoen en in 2025 starten met het aanpassen van de procesautomatisering van de (circa 10) grootste poldergemalen en het Hooglandgemaal.

Slim malen met getijdensturing

We besparen energie door zee-gemalen aan te sturen op basis van eb en vloed. Gemaal Ropta draait al een aantal jaar op deze manier en verbruikt hierdoor circa 25% minder elektriciteit. Gemaal Miedema bij Zwarte Haan is in 2024 aangepast. In 2025 passen we gemaal De Heining aan, het derde en laatste zee-gemaal.

Wat mag het kosten?

In onderstaande tabel zijn de baten en de lasten voor de opgave Watersysteem opgenomen. Deze zijn per beleidsproduct weergegeven, waarbij de indeling naar beleidsproduct gelijk is aan de landelijke standaard indeling voor waterschappen.

bedragen x € 1.000

Opgave Watersysteem	Actuele begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten						
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	33	41	39	39	39	39
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	36	48	26	26	26	26
Beheer hoeveelheid water	659	278	278	278	278	278
Beheerinstrumenten watersystemen	0	330	330	330	330	330
Calamiteitenbestrijding watersystemen	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Eigen plannen	128	2.681	2.681	2.681	2.681	2.681
Handhaving	21	21	20	20	20	20
Monitoring watersystemen	427	468	205	205	205	205
Plannen van derden	0	334	334	334	334	334
Toezicht	53	99	81	81	81	81
Vergunningen en meldingen	588	690	692	694	696	698
Totaal Baten	1.946	4.990	4.686	4.689	4.691	4.693
Lasten						
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	-24.103	-25.355	-26.819	-27.481	-28.842	-30.024
Adviezen vergunningen	-113	-120	-124	-127	-131	-134
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	-5.534	-4.566	-5.280	-5.384	-5.477	-5.498
Beheer hoeveelheid water	-28.324	-30.207	-31.050	-32.055	-33.475	-34.396
Beheerinstrumenten watersystemen	-522	-1.070	-1.100	-1.129	-1.161	-1.172
Calamiteitenbestrijding watersystemen	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Eigen plannen	-6.715	-9.441	-9.640	-9.840	-10.110	-10.169
Handhaving	-583	-624	-642	-660	-679	-694
Monitoring watersystemen	-5.016	-5.821	-6.126	-6.325	-6.505	-6.661
Plannen van derden	-413	-667	-683	-700	-718	-731
Toezicht	-1.266	-1.463	-1.516	-1.557	-1.594	-1.629
Vergunningen en meldingen	-1.956	-2.188	-2.253	-2.312	-2.368	-2.425
Totaal Lasten	-74.543	-81.521	-85.231	-87.571	-91.060	-93.533
Totaal opgave	-72.598	-76.531	-80.545	-82.883	-86.369	-88.841
Mutaties reserves						
Onttrekkingen						
Stortingen						
Totaal mutaties reserves						
Netto lasten opgave						

Toelichting op Wat mag het kosten?

Begroting 2025 in vergelijking met 2024

Anders dan voorgaande jaren worden de baten en lasten van begroting 2025 - 2029 afzonderlijk gepresenteerd. Dit was in de begroting 2024 nog niet het geval. Dat zorgt bij een aantal beleidsproducten voor een scheve vergelijking omdat de baten in 2024 gesaldeerd zijn met de lasten. Deze worden niet afzonderlijk toegelicht.

Significante afwijkingen

Naast de reguliere budgettoename ten gevolge van de loon- en prijsindexaties worden hieronder de significante afwijkingen per beleidsproducten weergegeven:

Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen

In de in juli vastgestelde perspectiefnota zijn voor opgave watersysteem drie ruimtevragers opgevoerd die leiden tot een hoger budget in 2025. Voor onderhoud van watergangen in stedelijk gebied gaat het om € 108.000.

Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems

In de begroting 2024 is de vrijval van de bestemmingsreserve als incidenteel budget opgenomen voor baggeren grote vaarten ten bedrage van € 428.400. Dat is in begroting 2025 niet meer het geval.

Beheer hoeveelheid water

Er is rekening gehouden met de aanschaf van oefensoftware draaiploeg Wouda gemaal (€ 150.000) en verder nemen de energiekosten (€ 418.000) toe omdat rekening is gehouden met hogere transportkosten dan in 2024.

Eigen plannen

In de actuele begroting 2024 is de vrijval van de bestemmingsreserve als aanvullend budget opgenomen (KRW 235.000). Deze middelen zijn niet meer in de begroting 2025 meegenomen.

Investerings 2025 - 2029

Investerings

(bedragen x € 1.000)

	Verzamelbesluit	2025	2026	2027	2028	2029
Kunstwerken actieve waterbeheersing	A	12.250	13.250	13.250	13.250	13.250
Inrichting watersystemen	A	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750
KRW-inrichtingsmaatregelen	A	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200
Programma Veenweide	A	500	1.300	1.300	1.400	1.400
Programma aanpak Sifons	A	315	315	315	315	315
Infrastructuur geautomatiseerde assets, WS	B	400	400	300	300	
Gebiedsprocessen en gebiedsgerichtwerken(v/h. FPLG)	B		10.000	10.000	10.000	
Zeegema(a)len(voorbereidingskrediet)	B		2.000			
Totaal		17.415	31.215	29.115	29.215	18.915

A = voorstel tot vrijgave via verzamelbesluit bij begroting 2025

B = separaat voorstel richting dagelijks en algemeen bestuur

